

LITTERATURBLAD

TILL

Saima, den 21 Mars 1844.

FILOSOFISK LITTERATUR.

Det torde kanske icke förundra, att vi börja detta blad med en filosofisk afhandling. Utom andra skäl finnes ett äfven deri, att filosofien är en vetenskap om alla vetenskaper och såsom sådan äfven mer än någon annan tillhör den allmänna bildningen.

Med detta påstående hafva vi skenbart trädt i motsats mot alla dem, hvilka tvärtom anse, att filosofien mer än någon annan vetenskap är ett vetande blott för skolan. Och likväl är hela den utom skolan varande allmänheten för vår åsigt. Man kan väl äfven ibland den få höra någon obekant vara för filosofien, men det inträffar sällan, att någon sådan göklyta tvekar sätta sig sjelf till döms öfver hvilket filosofiskt system och hvilka dess lärur som helst, d. ä. tvekar att sjelf blifva en filosof. Den stora mängden tänker i detta hänseende lika med honom och anser naturligen, att hvarje annan vetenskap fordrar studium, men att man blott behöfver sätta sig ned och filosofera, för att vara filosof.

Också finner man lätt, huru orimligt det vore att anse någon vetenskap blott tillhöra skolan. Sanningen måste väl vara vetenskapens innehåll, om denna eljest skall förjåna detta namn. Men att om sanningen säga, den bör instängas inom skolan, vore ju att afstå menskligheten allt förnuft, till förmån för den. Är således filosofien verkligen en vetenskap, så måste den äfven vara ett vetande för allmänheten.

Doek för åter allmänheten icke af filosofien fordra annat, än hvad den är. Anser den filosofien vara en samling af satser, som gifva upplysning öfver några serdeles angelägenheten, så har filosofiens historia att ljuda på sådana i mångd, och det blir lägligt, hvilken af dessa den drade allmänheten behagar välja. Men vill man erkänna, att hvarje sådan sats har sitt värde, endast då den genom ihärdigt arbete och forskning blifvit en levande öfvertygelse, då försätter man sig på filosofiens egen ståndpunkt. Man behöfver då blott gå ett steg längre på erfarenhetens väg, för att finna, det en levande öfvertygelse icke är en död sats, utan att den i alla sater åstadkommer en levande utveckling, d. ä. att all som öfvertygelse hos människan förvandlar satsen till ett blott tecken, hvars betydelse förändras, skärpes och tillvezer i rikedom, så länge

ännu lif och kraft i hennes öfvertygelse finnes.

Ingen vill väl gerna bestrida, att filosofien i sådan mening tillhör äfven allmänheten. Ja denna anspråk derpå är så rättmätigt, att just hos de sällaste naturer ett sådant sträfvande nödvändigt hör till denna natur. Filosofien från skolan kan väl tåga till detta sträfvande. Men hans lystnad är egoism, om han verkligen har något framsteg i vetenskapen att söknna. Ty en tanke är ett vanmätigt ting i en tänkares hjerta. Först då den går ut i lifvet, visar den sin kraft att utveckla sig. Och denna utveckling förer äfven vetenskapen framåt vida mer än tänkarens skarpsinnigaste spekulationer. Det är från de lifpunkter, då tanken visat sig ega ett sådant lif hos hela nationen, hos menskligheten, som filosofien räknar sina väsendtligaste framsteg.

Allt godt må sålunda sägas om det gamla förnuftet såsom mänsklighets gemensamma egendom. Dock medgifvas väl lätt, att detta förnuft icke finnes utan bildning. Och om man icke vill förneka vetenskapens inflytande på mensklighets bildning, hvilket vore liktydigt med förnekandet af bildningens tillvaro, så måste man väl erkänna, att vetenskapen för utöfvandet af detta inflytande bör tråda utinn skolans ömårde. Skolan må således äfven för honom vara blott en skola. Men sin bestämning uppfyller han först då, när han söker leda mängden på den bana, han sjelf vandrat.

Sakenns rken har gjort, att man bland annat äfven för filosofien velat göra ett undantag från denna regel. Enligt sin natur bör nu filosofien bevisa sin sanning genom att ordnande och ombildande intränga i öfriga vetenskaper. Man har derfor sagt: det är förmedel af dessa vetenskaper och äfven af skön konst, förnämligast vitterhet, filosofien bör inträda bland mängden. I sig sjelf är hon för denna obegriplig och förklarvande. Detta yrkande har redan blifvit ett snart sagt allmänt talesätt. Men det vederlägges enklast deraf, att livnige vetenskap i sina principer redan är filosofi; och kunskap om sambandet emellan dessa i olika vetenskaper bör väl icke anse mera försvickande än insigten uti dem hvar för sig, om denna i sjelfva verket kunde finnas utan den förra kunskapen. Vidare äro just de vetenskaper, hvilka omfatta mensklighetens högsta intressen, hvilka ligga det allmänna

vetandet närmast, af den art, att de äfven omfatta den hufvudsakligaste delen af filosofiens system. Så t. ex. Rättsläran öfverhufvud, isynnerhet Statsrätten, och den egentliga Teologien, Dogmatiken. Och dessutom gäller läremot det ofvan anförda, hvarje bildad, andligen uppväckt människas anspråk på sammanhang, system i allt vetande.

Ett förök att lemna detta anspråk hos dem, hvilka stå utom skolan, om icke tillfredsställelse, åtminstone näring och leining mot dess mål, är den skrift vi här annöta:

Populär Framställning af Hegelska Philosophien, i bref till ett fruntimmer af K. W. E. M. O. O. O. Öfversättning med förord af F. G. Afzelius, Stholm 1843. Pris 36 sk. B-co.

Hegels system således! Men det är ju länge sedan dött och begravet, "en öfverforsad revers", och all filosof "har gjort bankrutt!" — så säga Professorerna i Upsala. Svenska Biel, nästan den enda Svenska Tidning man i Finland roas med att läsa, har i två runda år uti hvarje nummer bevisat det samma. Detta med så djupa insigter i saken begäfvade blad skall, vi hoppas det, ännu ett decennium fortsätta sin lysande bevisning.

Man har dock skäl till den förmodan, att ett system, som banat sig väg till de flesta Europas länder, förtjänar någon uppmärksamhet. Likaså kan man deraf, att dess vederläggnad alltid äro upprepas samt att de, hvilka intet annat förnå, lika oupphörligt åtminstone förnyva sina försäkningar om dess fall, på goda grunder sluta, att det fortfarande måste ega någon betydelse. Att så är, vet äfven hvar och en, som tagit någon kännedom om vetenskapens litteratur i Tyskland. Ett system kan dessutom nedslås endast af ett annat system. Nekas kan väl nu icke, att snart hvarje universitet i Tyskland har ett eget system. Men af dessa känner man icke stort utom hörsalarna. De börja äfven alla dessa med polemik mot Hegel, under det att de vid första steget framåt bygga på hans system. Så Fichte d. y, Weiss, Fischer (i Erlangen), de enda hvilka någon tit kunnat upprätthålla en Journal af anti-Hegelsk åsytning, under det Hegels skola derstädes räknat trenne. Den enda Tyska Filosof, som vandrar en sjelfständigt bana och verkligen vill sätta något dugligt aytt i det berakande systemets ställe, är Reiff i

"Litteraturblad till Saima" efterföljdes av "Kallavesi", som i motsats till den föregående bilagan egentligen var avsedd att bli en separat tidning.

76 FILOSOFISK LITTERATUR.

Litteraturblad till Saima 21.III och 4.IV 1844

Det torde kanske icke förundra, att vi börja detta blad med en filosofisk afhandling. Utom andra skäl finnes ett äfven deri, att filosofien är en vetenskap om alla vetenskaper och såsom sådan äfven mer än någon annan tillhör den allmänna bildningen.

10 Med detta påstående hafva vi skenbart trädt i motsats mot alla dem, hvilka tvärtom anse, att filosofien mer än någon annan vetenskap är ett vetande blott för skolan. Och likväl är hela den utom skolan varande allmänheten för vår åsigt. Man kan väl äfven ibland den få höra någon obskurant varna för filosofien, men det inträffar sällan, att någon sådan göktyta tvekar sätta sig sjelf till doms öfver hvilket filosofiskt system och hvilka dess läror som helst, d. ä. tvekar att sjelf blifva en filosof. Den stora mängden tänker i detta hänseende lika med honom och anser vanligen, att hvarje annan vetenskap fordrar studium, men att man blott behöfver sätta sig ned och filosofera, för att vara filosof.

20 Också finner man lätt, huru orimligt det vore att anse någon vetenskap blott tillhöra skolan. Sanningen måste väl vara vetenskapens innehåll, om denna eljest skall förtjena detta namn. Men att om sanningen säga, den bör instängas inom skolan, vore ju att afsäga menskligheten allt förnuft, till förmån för den. Är således filosofien verkligen en vetenskap, så måste den äfven vara ett vetande för allmänheten.

30 Dock får åter allmänheten icke af filosofien fordra annat, än hvad den är. Anser den filosofien vara en samling af satser, som gifva upplysning öfver några serdeles angelägna ämnen, så har filosofiens historia att bjuda på sådane i mängd, och det blir likgiltigt, hvilken af dessa den ärade allmänheten behagar välja. Men vill man erkänna, att hvarje sådan sats har sitt värde, endast då den genom ihärdigt arbete och forskning blifvit en lefvande öfvertygelse, då försätter man sig på filosofiens egen ståndpunkt. Man behöfver då blott gå ett steg längre på erfarenhetens väg, för att finna, det en lefvande öfvertygelse icke är en död sats, utan att den i alla satser åstadkommer en lefvande utveckling, d. ä. att all sann öfvertygelse hos menniskan förvandlar satsen till ett blott tecken, hvars betydelse förändras, skärpes och tillvexer i rikedom, så länge ännu lif och kraft i hennes öfvertygelse finnes.

40 Ingen vill väl gerna bestrida, att filosofien i sådan mening tillhör äfven allmänheten. Ja dennas anspråk derpå är så rättmätigt, att just hos de äldste naturer ett sådant sträfvande nödvändigt hörer till denna natur. Filosofen från skolan kan väl tåga till detta sträfvande. Men hans tystnad är egoism, om han verkligen har något framsteg i vetenskapen att förkunna. Ty en tanke är ett vanmäktigt ting i en tänkares hjerna. Först då den går ut i lifvet, visar den sin kraft att utveckla sig. Och denna utveckling förer äfven vetenskapen framåt vida mer än tänkares skarpsinnigaste spekulationer. Det är från de tidpunkter, då tanken visat sig ega ett sådant lif hos hela nationen, hos menskligheten, som filosofien räknar sina väsendtligaste framsteg.

50 Allt godt må sålunda sägas om det sunda förnuftet såsom mängdens gemensamma egendom. Dock medgifves väl lätt, att detta förnuft icke finnes utan bildning. Och om man icke vill förneka vetenskapens inflytande på mensklighetens bildning, hvilket vore liktydigt med förnekandet af bildningens tillvaro, så måste man väl erkänna, att vetenskapsmannen för utöfvandet af detta inflytande bör träda utom

skolans område. Skolan må således äfven för honom vara blott en skola. Men sin bestämmelse uppfyller han först då, när han söker inleda mängden på den bana, han sjelf vandrat.

Sakernas sken har gjort, att man bland annat äfven för filosofien velat göra ett undantag från denna regel. Enligt sin natur bör nu filosofien bevisa sin sanning genom att ordnande och ombildande intränga i öfriga vetenskaper. Man har derföre sagt: det är förmedlad af dessa vetenskaper och äfven af skön konst, förnämligast vitterhet, filosofien bör utträda bland mängden. I sig sjelf är hon för denna obegriplig och förderfvande. Detta yrkande har redan blifvit ett snart sagdt allmänt talesätt. Men det vederlägges enklast deraf, att hvarje vetenskap i sina principer redan är filosofi; och kunskap om sambandet emellan dessa i olika vetenskaper bör väl icke anses mera faraväckande än insigten uti dem hvar för sig, om denna i sjelfva verket kunde finnas utan den förra kunskapen. Vidare äro just de vetenskaper, hvilka omfatta mensklighetens högsta intressen, hvilka ligga det allmänna vetandet närmast, af den art, att de äfven omfatta den hufvudsakligaste delen af filosofiens system. Så t. ex. Rättsläran öfverhufvud, isynnerhet Statsrätten, och den egentliga Teologien, Dogmatiken. Och dessutom gäller häremot det ofvan anförda, hvarje bildad, andligen uppväckt människas anspråk på sammanhang, system i sitt vetande.

Ett försök att lemna detta anspråk hos dem, hvilka stå utom skolan, om icke tillfredsställelse, åtminstone näring och ledning mot dess mål, är den skrift vi här anmäla:

POPULÄR FRAMSTÄLLNING AF HEGELSKA PHILOSOFIEN, I BREF TILL ETT FRUNTIMMER AF K. W. E. MAGER, ÖFVERSÄTTNING MED FÖRORD AF F. G. AFZELIUS, STHOLM 1843. PRIS 36 SK. B-CO.

Hegels system således! Men det är ju längesedan dödt och begrafvet, »en öfverkorsad revers», och all filosofi »har gjort bankrott» – så säga Professorerne i Upsala. Svenska Biet, nästan den enda Svenska Tidning man i Finland roas med att läsa, har i två runda år uti hvarje nummer bevisat detsamma. Detta med så djupa insigter i saken begåfvade blad skall, vi hoppas det, ännu ett decennium fortsätta sin lysande bevisning.

Man har dock skäl till den förmodan, att ett system, som banat sig väg till de flesta Europas länder, förtjenar någon uppmärksamhet. Likaså kan man deraf, att dess vederläggande alltid ånyo upprepas samt att de, hvilka intet annat förmå, lika oupphörligt åtminstone förnya sina försäkringar om dess fall, på goda grunder sluta, att det fortfarande måste ega någon betydelse. Att så är, vet äfven hvar och en, som tagit någon kännedom om vetenskapens litteratur i Tyskland. Ett system kan dessutom nedslås endast af ett annat system. Nekas kan väl nu icke, att snart hvarje universitet i Tyskland har ett eget system. Men af dessa känner man icke stort utom hörsalarne. De börja äfven alla dessa med polemik mot Hegel, under det att de vid första steget framåt bygga på hans system. Så Fichte d. y., Weisse, Fischer (i Erlangen), de enda hvilka någon tid kunnat upprätthålla en Journal af anti-Hegelsk syftning, under det Hegels skola derstädes räknat trenne. Den enda Tyska Filosof, som vandrar en sjelfständig bana och verkligen vill sätta något dugligt nytt i det herskande systemets ställe, är Reiff i Tübingen, hvilken likväl hittills icke lyckats göra sig hörd eller förstådd af de tongifvande för dagen.

Någon läsare, som hemtat sin kunskap i dessa ämnen ur Sv. Biets, förundrar sig kanske deröfver, att vi icke nämnt Ulrici, hvilket namn i Biets spalter varit ett riktigt Medusahufvud för allt, hvad Hegelianism heter. Men härmed förhåller sig egentligen så, att Ulrici såsom filosof i sitt fädernesland, Tyskland, föga är nämnd och känd bland filosofer. Endast ett par teologiska blad hafva i likhet med Sv. Biets gjort honom till sin man. Till dessa kommer Berlins »Litterarische Zeitung», ursprungligen en parti- och anspråkslös anmälare af utkomna skrifter, numera en väldig oppositionsman mot det allmänna vettet. Det påstår nu, allt med samma fromma och fanatiska ifver, att en teolog icke får tänka, att världen skulle gå under, om filosofi fritt finge läras, samt att Tyskarnes nationela frihet består i deras rättighet att äta sitt eget bröd. Huru skulle icke allt detta passa in i Sv. Biets spalter.

Men för att visa, huru mycken sanning och sans i dylika zeloters föregifvanden finnes, vilja vi här anföra ett summariskt bedömande i ämnet af samma Ulrici, citeradt i öfversättarens företal till den här anmälda boken. Han säger: att Hegelska spekulationens grundprincip är filosofiens enda sanna, att hvarje annat sträfvande är ofilosofiskt, att således Hegel öppnat den enda bana, på hvilken någon fortgång mot målet är möjlig, men att utförandet af denna princip hos Hegel är bristfälligt. Denna bristfällighet har nu varit känd och erkänd långt före Ulrici's uppträdande. Hans anmärkningar i detta hänseende äro också till en del väl grundade, men bero åter i flera fall af missförstånd eller sakna bevisning. Sådane partiela kritiker ega dock ingen vikt att afgöra öfver ett filosofiskt system. Ty, vi upprepa det, det ena systemet kan blott vederläggas af det andra. Många förslagsmeningar kunna uppställas i det enskilda, hvilka inför sunda förnuftets domstol synas ega all giltighet. Men det kommer icke härpå an; emedan förnuftet då blott är sundt, när inga motsägelser finnas i det förnuftiga vetandet. Och detta är förnuftigt, då det är sammanhängande, utgör ett system, utom hvilket motsägelserna icke heller kunna upptäckas.

Man har nu också försäkrat, att i Tyskland redan ett filosofiskt system uppstått, som skulle undantränga så det Hegelska som hvarje annat. Det var nemligen den sjuttioåriga Schelling's uppträdande i Berlin, som väckte dessa förhoppningar, hvilka äfven understöddes af dennes egna löften. Men dessa försäkringar hafva numera tystnat, sedan hans föreläsningar genom några åhörarens försorg, ehuru rättsvidrig denna åtgärd än varit, kommit till den större allmänhetens kunskap. Vi spara till en annan gång att närmare redogöra för betydelsen af detta Schellings återuppträdande. Här är det mera af ämnet påkalladt att yttra några ord om de filosofiska systemernas vaxling i allmänhet.

Läsaren torde nemligen finna, att vi icke tillhöra de betagne, hvilka i trots af alla historiens lärdomar hoppas och påstå, att en lära för tiden, emedan den är sann, äfven skall gälla för all tid. Det låter väl kanske litet fränstötande, att tala om en sanning, som skulle gälla blott för tiden. Och likväl kan mensklig erfarenhet i mensklighetens vigtigaste angelägenheter icke upptäcka någon annan sanning. Sanningar gifvas väl, hvilka man anser för evigt bestående. Ingen tvekar, att satsen $2 \times 2 = 4$ skall bestå evinnerligen. Men om man besinnar sig rätt på saken, så finner man, att dylika satser för anden som sådan äro minst sagdt ligkiltiga. Ingen anser t. ex. en sådan sats för ett vetande värdigt det Högsta Väsendet, utan man förstår väl något helt annat med dess allvetande och allvishet. Likaså, om man föreställer sig, att ett saligt lif efter detta äfven skall gifva menniskoanden insigt uti det, som

rörer anden, så anser man väl vetandet om nämnda sats för dervid helt och hållet umbärlig. Saken är den, att naturens former äro bestående, ett evigt enahanda. Ju mer abstrakt man fattar dessa former, t. ex. deras tillvaro i den abstrakta rymden eller tiden, desto mera bestående synas de vara. Allt andens lif deremot är ett skapande af nya former, i hvilka han har sin verklighet. Den enskildas utveckling, nationers och mensklighetens vetande, det rättas tillvaro i staten och historien, utvecklingsgång, allt detta visar en oupphörlig vexling och fortgång till nya former. Ville man föreställa sig en tidpunkt, då vetande och handling skulle röra sig i en gifven form, då sanning och rätt skulle vara bundna i bestämda satser, så vore detta att göra anden till ett naturföremål, att nedsätta friheten, som utgör hans väsende, till naturnödvändighet.

10

Består nu andens lif i en sådan utveckling – och hvem vill förneka detta såsom en erfarenhet? – så är det ju klart, att sanningen aldrig kan fångas i några satser. Hon måste väl alltid ega denna form, men hon har icke bortkastat sin makt att äfven antaga en annan. Man är allt för van, att anse vetandet för en bisak, som kan vara och icke vara, och särskiljer det gerna från alla öfriga menskliga förhållanden. Så säger man t. ex.: Grekelands religiösa vetande var osanning, förkastlig afgudadyrkan. Men för Grekerna hade det väl sanning, ja en så verklig sanning, att hela deras varande af detsamma var beroende. Den som beklagar, att de icke afvetat, hvad i vår tid gäller för sanning, han vill sammantränga hela mensklighetens varande i ett Nu, eller, hvilket är detsamma, bringa detta varande till formen af en fast orubblig naturnödvändighet. Vår tids vetande hos Grekerna skulle gjort den fjerde århundradet före Kristus till det nittonde e. Kr. f., och menskligheten skulle då vara en syster till Egyptens pyramider och cedrarne på Libanon. En sanning för hvarje tid, säger man ännu, är ingen sanning. Men man måste dock medgifva, att ingen kan veta med en annans vetande, således icke heller den ena tiden med den andras. Må man omvända thesen, så skall man äfven nödgas erkänna, att sanningen icke behöfver någon tid för att vara, hvad den är. Hvad som i ett Nu är sanning, är väl detta, äfven om ingen tid skulle begränsa detta Nu. Med andra ord kunde detta uttryckas: för det Högsta Väsendet måste väl Dess verldsplan i hvarje tidsmoment vara lika sann, lika nödvändig.

20

30

Så får väl äfven filosofien lof att följa andens allmänna lag. Är ett system det för sin tid sanna, så måste det väl äfven få gälla för sanning. Ingen domstol kan åter afgöra öfver det förra. Pluralitetens dom är icke alltid den säkraste. Icke heller är det afgjordt, hvilken enskild domsrättigheten tillkommer. Historien dömer öfver systemers bestånd och fall såsom öfver nationers och staters. Men för den samtidiga individen finnes öfver ett systems sanning ingen annan domare än hans egen öfvertygelse, och till denna ingen annan väg än egen forskning, eget arbete.

40

Hegelska systemet har man nu hos oss mindre sett bestridas än göras misstänkt. Detta har skett i Sv. Biet, det enda allmänna blad, i hvilket vi Finnar sett dessa frågor behandlade. Att de i detsamma drifvits såsom en politisk partifråga, ligger i sakens natur. I sjelfva verket duger intet dagblad, som icke är organ för ett parti. Ty den så mycket omtalade, lugna och opartiska diskussionen är lika oförmögen att upplysa som att öfvertyga den större allmänheten, hvilken lika mycket har behöfvet att väckas till ett intresse som att vinna insigt. Sv. Biet visar dessutom det första prof i Sverige på en Tidning, grundad och

50

underhållen af ett politiskt parti för att bearbeta allmänna opinionen. Att bladet, såsom känt är, fortfarande går med förlust och likväl fortfarande, är ett bevis på god ifver, icke mera tadelvärd än hvarje litterärt sällskaps eller vetenskaplig skolas bemödanden att göra sina läror gällande. Ty det är ju i intet fall fråga om annat, än att vinna en seger på öfvertygelsens fält. Och det är vår tids skönaste företrädare framför förflutna dagar, att allmänna öfvertygelsen, opinionen, aktas såsom den makt, hvilken ytterst leder händelsernas gång.

10 Likväl måste det hända, att ett blad af politisk syftning ensidigt ur denna synpunkt uppfattar äfven de vetenskapliga sträfvanden, öfver hvilka det sätter sig till doms. Så har det äfven händt med Sv. Biet. Dess artiklar angående Hegelska spekulationen genomandas af en nitälskan, alltför gulgrön af vrede, för att förtjena något förtroende. Första anledningen till den så häftiga polemiken gaf en till Svenskan öfversatt skrift, en kompilation efter den bekanta Strauss, hvars utgifvare är 1842 anklagades för irrlärighet, men af Juryn frikändes. Redan såsom filosofisk lära hade de åsichter, boken innehöll, i författarens fädernesland Tyskland mött ett lika rättvist som starkt motstånd. Häftigast 20 fördes detta af åtskilliga teologer och kyrkans tjenare. Men om det erkännes, att en sann vederläggning bör stå på samma gebit, som den antastade åsigten, så visar det sig äfven naturligt, att nämnda läror, så vidt de tillhöra den filosofiska spekulationen, äfven blott ur denna kunna vederläggas. En sådan vederläggning har Sv. Biet lika litet försökt, som det visat någon kunskap om, hvad i detta afseende redan är tillgjordt. Dess bevisning har deremot bestått i åberopandet af åtskilliga, i öfrigt ofta obskura auktoriteter, samt i utdrag, sammanställdt ur de mest olikartade skrifter.

En politisk betydelse erhöill systemet för Sv. Biet redan genom de yttre omständigheter, under hvilka nämnda bok uppträdde. Den var 30 nemligen tryckt på Aftonbladets utgifvares officin och, såsom allmänt misstänktes, äfven på hans förlag och ansågs nu gälla för ett anfall af de såkallade liberala mot Svenska kyrkan. Ätminstone gafs åt saken detta anseende. Men Hegels system har också i sjelfva verket varit föremål för de mest olikartade beskyllningar. Det prisades under Hegel's lifstid och näst efter hans död såsom rättfärdigande den enväldigt monarkiska styrelseformen, men fick på en sednare tid uppbära tadeln att understödja äfven politiskt sjelfsväld. Mer än något annat synes detta vittna om de båda partiernas okloka ifver.

40 Ingen kan nu väl förhindra, att icke en djupt ingripande lära skall framkalla hvarjehanda ytterligheter. Att Hegels spekulaton mer än något annat af de systemer, hvilka under sistförflutna halfsekel uppträdt i Tyskland, upprört hela den litterära republiken, torde också numera få anses för afgjordt, utan att derigenom må förnekas, hvad den närvarande tidsandan bidragit till detta dess inflytande. Tvärtom måste det alltid utgöra ett bevis för en filosofisk läras vigt, att den förmår anslå tidens allmänna anda. Nu kan man anse för det utmärkande i Hegels spekulaton, att den lärer tankens, förnuftets, andens beroende på sig sjelf, så att all tillvaro förutsätter anden, men denne är 50 sitt eget verk. Denna oskyldiga lära är likväl lätt underkastad missförstånd. Ty då anden i sin allmänhet väl måste fattas såsom oafhängig af tid och rum, så att han i hvarje nu af sin tillvaro, är i all sin fullhet *närvarande*, så ligger det här nära att förneka all historie, i det man öfverflyttar det anförda på den subjektiva anden som sådan, på subjektet.

Så kan man lätt förledas till det påstående, att det sanna och rätta är

oberoende af all tradition, samt att subjektet endast ur sitt förnuft kan hemta regeln för detsamma. Man yrkar så å ena sidan, och med rätta: inga historiska bevis kunna gälla för det öfversinnliga, utan dettas tillvaro måste bevitnas af tron såsom känsla eller af förnuftsbevis, genom spekulationen. Denna åsigt har ledt Strauss i hans bekanta »Leben Jesu.» Men då man kommit till frågan om det positivt gifnas förnuftsenslighet, har man funnit svårigheten att på filosofisk väg komma längre än till allmänna satser, och äfven ansett för konsekvent att förneka, det t. e. någon bestämd religionsläras satser skulle kunna rättfärdigas af förnuftet. Vi kunna anse beviset för denna konsekvens 10
innefattas i följande: förnuftet kan icke ur sig rekonstruera historien, a priori visa nödvändigheten af dennas tilldragelser; men i sådana tilldragelser har det positivt gifna, en kyrkas läror, en stats lagar och institutioner, sin grund och sitt enda berättigande; och detta innehåller blott, att något i följd af gifna förhållanden så är, icke att det nödvändigt så bör vara. Detta berättigande gäller icke inför förnuftet.

Det är dessa läror, hvilka Sv. Biet utstyr med all den omklädnad, som kommer fromma sinnen att rysa och äfven kan framkalla harm hos den mindre hängifna betraktaren, det är mot dem detta blad så tappert fäktar. Väl kan man säga, att Biet funnit alltför mycket behag 20
i sitt eget hjeltemod, oupphörligt uppställande sin popanz för att lika oupphörligt kullslå den med skenbar än större än mindre ansträngning. Men nekas kan också icke, att samma läror åstadkommit oro äfven i Tyskland. Dock finnas äfven der många Sv. Biets gelikar, hvilkas fördel det varit att gifva dem stor vigt, för att med mera glans kunna gå ur striden och för att få förklara – Hegels spekulatio för vederlaggd, öfverkörsad o. s. v. Det är ovisst, om denna sednaste försäkran är följd af okunnighet eller klokhet. Utom allt tvifvel måste det likväl vara för hvar och en, som studerat Hegel, att nämnda lära *icke* är hans. Men 30
dess bekännare hafva försäkrat, att den likväl vore en konsekvens af Hegels ståndpunkt, hvilken han sjelf icke vågat eller velat uttala. De förfara härvid i god tro, emedan *deras* studium fört dem till sådana konsekvenser. Men Sv. Biet och konsorter, hvilka på god tro och med fröjd antaga deras försäkningar, hafva härvid den stora fördelen att undgå allt studium.

«4. IV»

En sträng bevisning för påståendet, att de läror, mot hvilka Sv. Biet förnämligast fäktar, icke äro Hegels, är omöjlig att här föra. Men om läsaren på grund af egna studier eller på god tro vill antaga, att Hegel betraktar tanken icke blott såsom en produkt af den tänkande, utan 40
såsom sjelfva tänkandet, så blir bevisningen jemförelsevis lätt. Ty det är då klart, att hvarje tanke har sin betydelse genom sitt förhållande till andra bestämda tankar. Man kunde sålunda säga, att ur hvilken bestämd tanke som helst *alla* andra tankar kunna utvecklas. Och detta »kunna» utgör äfven ett »måste». Ty först då känner man fullkomligt, hvad en tanke har att betyda, när man vet dess betydelse i systemet af tankar.

Derföre lärer också Hegel, att det tänkande förnuftet icke är den toma förmågan att tänka, utan att det sammanfaller med den förnuf- 50
tiga utveckling, hvilken hvarje tanke i sig innebär och fordrar. Det beror således icke af förnuftet att i den ena eller andra tanken inlägga ett innehåll. Tvärtom bevisar det sin förnuftighet genom att uppfatta innehållet, tankens betydelse, sådant det i tanken är *gifvet*, att tänka så som tanken sjelf fordrar.

Hvar och en inser nu lätt, att alla de begrepp, menniskan eger, under

tidernas lopp vunnit sin betydelse. Olika tider ega samma ord för samma sak – som man tycker – men i sjelfva verket bibehåller intet ord sin betydelse oförändrad, och saken, hvilken det betecknar, måste således äfven på olika tider vara en annan. Gäller frågan sinnliga föremål, så tycker man likväl, att saken alltid är densamma. Är det icke samma sol, kunde man fråga, hvilken för ett årtusende tillbaka och nu betecknas med samma namn? Solen är visst densamma, som »menades» då och nu. Men t. ex. Copernikanska systemet gaf den tänkande ett helt annat begrepp om solen, än han tillförene egde, och den sak, detta ord betecknar, blef således också för honom en annan. Lättare röjes detta i afseende å öfversinnliga ting. Rätt och orätt var väl för Greken en helt annan sak, än hvad den är enligt Kristendomens grundsatser. Må man icke säga, att blott begreppet om det rätta förändrats. Detta har äfven i den Kristna statens lagar och institutioner, i hela samhällslifvet, en helt ny och annan tillvaro, är i sjelfva verket, såsom sak, något helt annat.

Betänker man nogare det anförda, så inses, att nämnda lära om förnuftets oberoende af traditionen icke kan tillhöra Hegels spekulation. Denna lära är sannerligen icke så ny. Den har genomgått tiderna och sednast utträdtt stark bland Encyklopedisterna i Frankrike. Mot en sådan uppfattning af förnuftets förhållande till traditionen polemiserar Hegel snart sagt till öfverflöd. Likväl har man velat göra den till en konsekvens af hans principer och jemte den förra fördöma de sednare.

Men det är klart, att det system, som just uti utvecklingen af begreppens inneboende betydelse eger den för detsamma utmärkande metoden, uti denna samma metod erkänner traditionens betydelse för spekulativen. Likasom man i detta hänseende kan säga, att det är likgiltigt, med hvilket begrepps utveckling man vill göra början, emedan utvecklingen nödvändigt måste föra till öfriga begrepp, så kan man äfven påstå: att hvarje begrepp genom tusende trådar sammanhänges med mensklighetens hela bildning, sådan denna genom seklerna utvecklats sig.

Långt ifrån således, att filosofien icke någonsin skulle inför förnuftet rättfärdiga det bestående och historiskt gifna, att hon skulle kunna lösrycka sig ifrån detta, i hvilket allt menskligt vetande lefver och röres, så utgör det tvärtom i den form, Hegel gifvit denna vetenskap, dess grundprincip, att det förnuftiga tänkandet är det historiskt gifnas, det i menskligheten lefvande vetandets egen utveckling. Likasom denna filosofi således icke antager ett förnuft, som blott vore en individens medfödda förmåga, oberoende af bildningen, den historiska traditionen, likaså litet lär den ett abstrakt sjelfmedvetande. Ty den erkänner, att ju mer människan utgår ur sitt inre och fördjupar sig i det historiskt gifna, ett desto rikare medvetande om sin tillvaro förvärfvar hon.

Menskligheten, det menskligheten genomgående vetandet, utvecklar sig sjelf, sade vi, och den individ, som fattar denna utveckling, han tänker förnuftigt. Men genom detta yrkande är det också medgifvet, att det bestående, det historiskt gifna är stadt i en fortfarande utvecklingsprocess. Skulle nemligen individen blott hafva att uppfatta och begripa det bestående såsom något fast och orubbligt, så skulle menniskoanden ju, såsom redan ofvanföre blifvit anfördt, nedsjunka till ett af nödvändigheten styrdt naturföremål. Men här af följer äfven, att det historiskt förflutna endast i det närvarande, d. ä. på den högsta ståndpunkt, till hvilken det sjelft hunnit, kan och bör uppfattas och begripas. Derföre är det visserligen en Hegels sats, att inga historiska bevis för det öfversinnliga kunna gälla, utan att dess sanning bör

bevisas af förnuftet. Huru dock denna sats kan stå fast, utan att den förnekar traditionens sanning, inses af det föregående. Må man blott ihågkomma, att det traditionela lefver och har tillvaro i den närvarande mensklighetens vetande.

Kanske hafva vi tröttat läsaren med dessa föregående betraktelser. Men vi bekänne gerna, att detta varit oss mera hufvudsak, än en recension öfver den citerade skriften. Vi vilje dock i korthet anföra, hvad i densamma förekommit oss anmärkningsvärdt.

Sjelfva titeln ger tillkänna, att ifrågavarande skrift är ett försök att bibringa den större allmänheten någon kunskap om Hegels djupsinniga läror. Den synpunkt, ur hvilken densamma bör bedömas, är således lätt gifven. Dess värde måste nemligen derpå bero, huruvida Förf. lyckats göra sin framställning nog populär utan att derföre betaga densamma all bevisande kraft. 10

Vi anse i detta hänseende, att man bör olika bedöma förra och sednare hälften af boken. Den förra röjer nemligen i de flesta delar en så klar uppfattning och ett så lätt framställningssätt, att det torde blifva svårt för hvem som helst att här mäta sig med Förf. Äfven här finnas dock svagare partier, delvis föranledda af sjelfva ämnets beskaffenhet och af Hegels sätt att behandla detsamma. Så kan man t. ex. ur Förf-s framställning af Naturfilosofien hvarken fatta dennas betydelse eller Hegels yrkanden i dessa ämnen. Men denna gren af vetenskapen är också hittills så föga odlad. Naturvetenskapernas närvarande ståndpunkt har också knappt tillåtit något hopp om framgång deri, och Hegel har i denna del begått så bevisliga misstag, att man hellre kan anse Förf-s. korthet förtjena loford, än tadla den bristande utförligheten. Återstå nu i andra hänseenden bristfälligheter så sådana att de kunnat afhjelpas, så kan likväl om de flesta sägas, att de angå det mindre väsentliga; isynnerhet då man vet, huru svårt det är att för en skrift som denna skilja mellan det nödvändiga och det umbärliga. Detta angående förra hälften af boken. 20 30

Medgifvas måste deremot, att den sednare hälften står vida efter denna både i redig uppfattning och framställningssätt. Förf. behandlar här Andens filosofi och åtnöjer sig icke såsom i förra delen med allmänna betraktelser, utan ingår i det speciela af förnämligast Religionens filosofi. Åtskilliga misstag kunde här finnas att rätta, men en kritik i det enskilda strider emot detta blads plan och utrymme. Vi tro oss dock gagna läsaren, då vi bedje honom fasthålla den föreställning om den absoluta andens manifestation i skapelsen, hvilken här nedan antydes, och hvilken vi anse för den med Hegelska systemet öfverensstämmande. Åtminstone skall han finna, att det icke är denna lära, han kanske af Sv. Biet lärt sig anse för så himmelsstormande och riksfördande. 40

Då det sålunda läres, att samma ande genomgår naturen och världshistorien, så bör detta påstående icke mera förvåna, än den läran, att båda äro samma andes verk. Bådas förhållande till hvarandra kan väl icke klart inhemtas ur den ifrågavarande skriften, hvilken i denna punkt citerar de gängse termerna utan klar insigt. Frågan härom är också densamma med den nyss nämnda om den absoluta andens manifestation i skapelsen. Ty äfven denna angår ju den odödliga andens förhållande till det förgängliga, det öfversinnligas till det sinnliga. 50

Det enklaste sätt, i vår tanke, att fatta detta förhållande är att utgå ifrån naturalisternas åsigt och betrakta hela verldsbyggnaden såsom

genomträngd af samma lifgifvande anda, som uppträder och har sin tillvaro i alla denna verlds företeelser, och af hvilken äfven människan är frambragt likasom alla öfriga naturprodukter. Man finner dock intet henne likt i naturens vida riken. Ty hon eger själfmedvetande, ett själfmedvetande för tanken, så att hon kan låta hela denna värld försvinna för sin föreställning, utan att jemte detta tankens mångfaldiga innehåll äfven hennes själfmedvetande försvinner. Det är i detta vetande hon har tänkandets och den fria viljans rot. Huru nu denna själfständighet skulle vara en produkt af naturens blindt verkande krafter, detta förmår naturalisten icke uttyda. Derföre säger den 10 filosofi, som sätter anden öfver allt ting: detta själfmedvetande är visserligen samma ande, som genomgår naturen – men denne såsom själfmedvetande. Fastän nu detta visar sig likasom något i varelsernas kedja sednare, så utgör det i själfva verket såsom den högsta formen så äfven den första. Man har icke af nöden att föreställa sig detta åter i tiden, så att anden skulle föregå naturen. Men då själfmedvetandet nödvändigt förutsätter medvetandet om de naturliga tingen och ifrån detta vänder sig på sig själf, så kan detta själfmedvetande, anden, fattas såsom denna fortfarande process att förutsätta naturen och ifrån den 20 draga sig tillbaka på sig själf. Om och när detta förhållande haft en början, dessa frågor kunna lemnas derhän. Förhållandet är likväl numera ständigt fortgående.

Erfarenheten bevitnar detta angående menniskoanden. Såväl den enskilda människans som mensklighetens hela lif består uti detta dess arbete att frigöra sig ifrån naturens band, ifrån naturnödvändigheten, att höja sig öfver blotta instinkten, att öfver det sinnliga tänka sig en öfversinnlig värld, att befria sig från de naturliga begärens herravälde. Hvad som nu utgör både individens och mensklighetens historia, det låter filosofien äfven gälla för en förklaring öfver andens förhållande 30 till naturen. Och emedan den ser, att denna historia är andens fria verk, så säger den icke: anden är ett verk af naturen, utan påstår: detta är andens väsende att förutsätta naturen. Ty han verkliggör, genom att ifrån naturen återgå till sig själf, sin frihet.

Och i denna uppfattning af saken, hafva vi önskat lemna läsaren ett korrektiv enligt vår åsigt mot de mera obestämda föreställningar om andens och naturens förhållande, till hvilka den ifrågavarande skriften kunde föranleda.

Mycket skulle man dock misstaga sig, om man trodde, att filosofien stadnar vid denna abstrakta uppfattning af andens väsende. Tvärtom 40 lär den, i likhet med religionen, att endast den med Gud försonade människan motsvarar detta andens begrepp. Men filosofien leker icke med ord, hvad helst man än derom må påstå. Den tager derföre äfven Apostelens ord: »icke Jag, utan Kristus i mig!» fullkomligen ordagrannat. Så förstås äfven lätt, huru den kan lära, att samma ande lefver i naturens lif och i menniskoandens. Ty denna ande är då såsom själfmedveten icke individens, icke subjektets, utan den absoluta anden, som lefver i, verkar i subjektet.

Och härmed hafva vi hunnit en ömtålig punkt, icke blott uti ifrågavarande skrift, utan äfven i den Hegelska spekulationen, som isynnerhet på denna punkt blifvit ansatt med hvarjehanda beskyllningar 50 både af insigtsfulla och okloka ifrare. Det är nemligen här som dessa beskyllningar hopas, att denna spekulaton skulle tillintetgöra begreppet ömsom om det Högsta Väsendets ömsom om människans personlighet. Och för att vara rätt uppriktig, så synes äfven dess följdriktiga resultat vara samma lära angående människans personlighet, som den

mystikerne i alla tider framställt, då de lärt, att först menniskoandens försänkande i den Gudomliga rätt förer den förre till sig sjelf, ger honom det rätta sjelfmedvetandet, att människan ju grundligare hon bortkastar sitt Jag, desto mera befäster sin personlighet. Dock stadnar naturligtvis den nyare filosofien icke vid denna känslans överksamma försunkenhet i det absoluta, hvilken mystikern förgäfves sträfvar att fasthålla, utan den fordrar här en dubbel energi, tankens verksamhet i det förnuftiga och allmäntgiltiga och handlingens i det sedligt rätta.

Mager framställer nu icke tillräckligt klart och med nog fasthet denna lära såsom den Hegelska spekulationens. Men vi tro, att den uppmärksamme läsaren äfven i hans framställning skall finna denna åsigt öfverensstämmande med hela systemets syftning. Sannt är också, att den ännu blott af få Skolans anhängare erkännes såsom systemets Michelet, i sin »Entwickelungs Geschichte der neuesten Philosophie» Berlin 1843, räknar hit sig sjelf och Vatke, en ung teolog vid Berliner Universitetet. Vi hyse dock den öfvertygelse, att denna åsigt skall i en framtid göra sig gällande såsom den enda, hvilken kan hålla stånd mot de Strauss-Feuerbachska lärorerna, mot hvilka Svenska Biet förgäfves hetsat sitt gamla ungmöd.

Men Magers skrift utgöres af bref till ett fruntimmer, och vi hafva ännu intet härom yttrat. Vår oförgripliga mening är väl, att få, ja ganska få fruntimmer i fäderneslandet skola orka öfver de första 20 sidorna. Också är skriften likaså litet som filosofien öfverhufvud att rekommendera för dem, som icke känna behofvet af en öfvertygelse, emedan de redan ega en sådan i mensklighetens viktigaste angelägenheter. Men då detta med något skäl kan anses vara mera sällsynt bland män än bland qvinnor, för hvilka känslan lättare är öfvertygelse nog, så hindrar ju intet de förre att läsa, hvad som för de sednare blir öfverflödigt. Och vi hålla före, att hvar och en, som läser denna skrift såsom en inledning till ytterligare studier, icke förgäfves skall hafva använt sin möda. För så godt pris som 36 Sk. B-co kan man icke vänta att blifva filosof, men äfven den blott nyfikne kan här finna någon kunskap i de ämnen, hvilka nu sysselsätta en så stor del af de litterärt bildade, och kanske äfven någon väckelse att söka öfvertygelse.

77 HURU NATURFORSKNINGEN I GEOLOGIEN FÖRNEKAR SIG SJELF.

Litteraturblad till Saima 21.III 1844

Om vi skulle säga, att ett visst förakt för de spekulativa vetenskaperna hos nutidens naturforskare stundom hämnar sig äfven på de förnämsta bland dem, så skulle detta omdöme kanske anses för partiskt. Att sådant likväl kan inträffa, så snart naturforskaren på grund af sina erfarenhetsrön vill uppställa några allmänna lagar, torde det nedan anförda otvifvelaktigt bevisa. Att åter kunskapen om enstaka företeelser i naturen saknar ett högre intresse, så länge ifrån dessa inga slutsatser kunna dragas till upplysning af människans bestämelse på jorden, detta har mången bland naturforskarna sjelfva medgifvit och yrkat.

Geologien har i detta hänseende mycket lockande äfven för den oinvigda. Redan hvad nyare tidens forskningar i denna vetenskap